

nezabila-li urputná vypočítavost domněle vědecká právě tyto činitele mravní svobody, nevyloučila-li jejich součinnost a není-li potrestána za tento akt nevíry v život? Neboť vědecká předvidavost jako všecko vedle stránek dobrých má a může mít i stránky stinné. Naším předkům, kteří se příštího života nedopočítávali, bylo rozhodně snazší mít viru v život než nám, kdož žijeme vědeckou předvidavostí. Tim nepravím: odhodme ji. Nýbrž: musíme *vedle ní a nad ní* kultivovati ještě hlubší a tajemnější funkci a uvést ji v soulad s ní: *viru v život*. Jest to činitel stejně reálný jako vědecká předvidavost, ne-li reálnější.

Četba pro republikány

Těším se nesmírně z toho, jak v poslední době naši nakladatelé počínají pečovat o výchovu mladé republikánské duše české. Starost o ni přiměla jednoho z nich dokonce k tomu, že přisedlal: do nedávna tiskl jen bibliofilský kaviár, nyní zdemokratičtěl, tiskne pro lid, rozuměj na špatném papíře a za levné ceny: knížka o 178 stránkách stojí maličkost, 7 K 50 h. Jsou to paměti *Marie svobodné paní z Wallersee Moje minulost*, skandalosní kronika posledních Habsburků, císaře Františka Josefa, korunního prince Rudolfa, císařovny Alžběty. Slyším, že knížky jest rozprodáno již přes dvacet tisíc výtisků; jak vidět, zdemokratičtět nemusí být vždycky špatná spekulace. A tak mladí republikáni čeští učí se prohlížeti si zblízka špinavé prádlo a čichati ložnicová miasmata velkých pánů; a denní listy přinášejí z toho úryvky, aby navnadily chuť svého čtenářstva na celek.

Jiný nakladatel, tentokrát venkovský, ohlašuje novou sbírku *Světové romány, knihy slávy a lásky*, kde se slibují čtenářstvu pochoutky tohoto rázu: *Odescalchi, rozená hraběnka Zichy; Milenky Habsburků* (s hojnými ilustracemi), *šlechtic Planitz: Poslední láska korunního prince Rudolfa, též autor: Smrt korunního prince Rudolfa* a j.; a jiný zase sentimentálně pikantní životopis císařovny Alžběty od Kláry Tschudi, který vyšel před lety, nemýlím-li se, v Reklamce.

K tomu všemu jen několik stručných poznámek:

Chceme se ve vědě i literatuře emancipovati od Německa; *tato* německá literatura jest však patrně mimo zákon — snad proto, že není to literatura, nýbrž smetl a splašky. V těch se smějí utápěti naši lidé beztrestně.

Po druhé: V Indii bylo kdysi postaráno o duši každého i nejprostšího člověka vzornou naukou, přístupnou mu podle třídy, uzpůsobenou jeho vědomostem i povolání, ale vždycky čistou a zdravou. U nás nestará se o takové lapálie nikdo; a tak vyvází se mezi lid duševní kořalka ve velkém.

Po třetí: Máme také ministerstvo národní osvěty. Nevidí nebo nechce vidět, že se takovým spekulacím musí čeliti záporně i kladně? Záporně zákazem takových tiskovin. A kladně opatřením laciné a přitom cenné četby pro lid, kterou by *musili* mít v každé vsi v obecní knihovně?

Macharova kampaň

Machar pokračuje v boji o to, čemu se říká amnestie, co jest však vpravdě *noblesa, velkodušnost a spravedlnost*, a má v boji tom sympatie každé duše rovné rostlé.

Naposledy rozlišil ostrou, břitkou linií mezi slabostí Petrovou a zvrhlostí Jidášovou a právem žádá, aby bylo dbáno tohoto rozdílu v národní praxi. Neboť co jiného je spravedlnost, ne-li schopnost rozlišovati?

Vítám články Macharovy, poněvadž ukazují cestu k *vyššímu* pojetí spravedlnosti, než jest *msta*, k té spravedlnosti, která nechce smrti hříšnickovy, nýbrž aby živ byl. Neboť jaká jest to spravedlnost, která chce popravovat? Jaká jest to spravedlnost, která si žádá vraždy? I když někdo v *slabé* chvíli se prohrěší, jest horší než někdo, kdo ve svou *silnou* chvíli nepodleh! A správi se věc tím, že je ztrestán, t. j. pokořen, zlomen a vyvržen; je-li mu znemožněna náprava, t. j. sesílení duše, nabytí statečnosti, získání odvahy?

Myslím, že nic tak nepokojuje a netisní člověka myslitele jako chvilka úvahy o tom, kolik osobní mstivosti, zášti, ukrutnosti plavilo se vždy a plaví se stále ještě pod vlnkou spravedlnosti. Spravedlnost, to znamená stále lidem vybití nejsurovějších osobních pudů. Ale kdežto zločinec vybijí se z těchto pudů otevřeně a s nebezpečím života, fanatik t. zv. spravedlnosti vede si *pokrytecky*, maskuje svou osobní passi vznešenou objektivností, ličenou službou zásadě, obecností a jejímú dobru. Jest o to hnusnější, oč jest zbabělejší.

Žijeme v předvečer veliké proměny světové. Řády, na nichž stál tisíciletí svět, povolují, kácejí se, proměňují se, jsou nahrazovány jinými. Soukromé vlastnictví mizí, ustupuje formám kolektivistickým; rodina, výchova, škola, církev hledají nové výrazy svému bytí; síla a odvaha lidská roste a láska a dobrota chce je převýšiti. . . A my zahájili bychom novou éru světové obrody malicherným popravářstvím, honbou na malé darebáky, kteří jsou nejčastěji nešťastníci nebo ubožáci o nic horší svých pronásledovatelů, moralistickým pokrytečtvím, starodávnou justicií, s níž by se svezlo tolik osobní msty, tolik zášti, tolik malodušnosti? Všecko se obrozuje, a my chceme vystačiti tím zděděným pojmem spravedlnosti-msty, za niž by se měl stydět poslední radní z poslední Zlamané Lhoty?

Provinil-li se někdo ze slabosti, nemůže soud nad ním mít jiného smyslu než dáti mu příležitost, aby mohl odčinití, čím se provinil; aby byl uveden ve stav, kdy nebude chtít se již proviňovati. Duše zvrhlé, jidášské jsou ovšem také, a znakem jejich jest právě ne slabost, nýbrž *síla, síla ve zlu*. S těmi a jen s těmi budiž zkoušen lék poslední: lék železa a lék ohně. Ne proto, aby se na nich společnost mstila, ne proto, aby bylo učiněno zadost t. zv. spravedlnosti, nýbrž proto, že žádají si toho samy, ač mají-li býti *vytěčeny*. Spravedlnost buď jest *lék duším* nebo není nic a méně než nic: neřest a maska nejhorších neřestí. Hružovláda francouzské revoluce — abych jmenoval děj nejbližší nám časově i nejpříbuznější nám po stránce ideové — ukázala to nad slunce jasněji. Jest charakteristické pro Francouze, že stále nejsou hotovi s historickým studiem této strašlivé doby. Nejnověji vydává Albert Mathiez svoje *Études Robespierristes*. Píše zcela nové dějiny Hružovlády, tolik nových dokladů vynášá. A tušení Tainovo se potvrzuje. Není nic strašnějšího, než přičichne-li pedant, jehož malá, suchá duše nezná opojení tvořivého, ke krvi; rozběsí se v nejdívovější fantastičnost. Lineál dostává náhle choutky gilotiny. Jaký podivný zákon, jemuž nedovedu se dosti vynadíviti: suchý, střízlivý, vyschlý pedant a malicherník jest v jádře duše vždycky ukrutný; nikdo nezměřil množství zloby a zášti, které se vejde do malé duše! A naopak: lidé nejpřísnější k sobě jak dovedou býti shovívaví k jiným! Jak velkodušní!

Nebylo by pro nás nic osudnějšího, než kdyby se dnes, kdy jest veliká duše přímo příkazem národním, kdy zahyneme, nebudeme-li jí míti sdostatek, rozmohla u nás pedantická malodušnost, malichernická ukrutnost kantorských srdcí, které nedovedou *ľovoľil*, ale zato mají všechny zálusky neustále a všude *soudit!*

Machar svou kampaní pro velkodušnost a noblesu pravé národní spravedlnosti promítá jen do života ideu svých knih, své poesie; jest si věrný. Proti systematické a úzkoprsému dogmatismu zdůrazňuje v posledních knihách stále víc a víc šíři a volnost životní zkušenosti: laskavou spravedlnost a širokou, vřidnou objektivnost života. Ten duch laskavé šíře, duch širé slunečné objektivnosti proniká i z Kriminálu, kde bylo tolik příležitosti ke kyselosti, k zhořknutí, k zlobě. Ten duch vál také z nedávne, překrásné řeči prezidentovy ve vojenské škole; co slovo, to teplá, laskavá životná moudrost a síla. Toho ducha vpravdě velkého — této skutečné *velkodušnosti a velkomyslnosti* — jest třeba právě dnes nade všechno národu: bez něho utoneme ne v cizí velikosti, ale — hůře! — ve vlastní malosti a její bídě.

Centralisace nebo decentralisace?

Stát náš získal kromě Moravy a Slezska, starých zemí koruny české, i Slovenska, získá asi i Kladska a Ratibořska; staré otázky, které, alespoň v literatuře, žily již před válkou, procitnou s novou silou a palčivostí. Má být tento stát centralisován, to jest ustředěn na Čechy a na Prahu, nebo má být jeho jednotlivým částem přiznán život pokud možno samostatný? Má to být volná federace zemí, nebo jednotlý stát, uniformovaný ve všem všudy?

Nepřál bych si posledního, zejména ne ve věcech kulturních. Nerad bych, aby Praha vykonávala více vlivu, než má opravdu tvořivé síly, a aby její autorita byla jiná než ta, již jí přízná svobodná volba a láska ostatních zemí! A hlavně: byl bych rád, aby svým nezávislým životem — a životem co nejintenzivnějším — žily zejména naše východní země. Chtěl bych to i pro ně, i pro — nás. Pro nás, neboť čekám z nich nový příliv sil, mnoho omlazení kulturního; a víc: i jakýsi korektiv našemu literárnímu a uměleckému výtvarnictví.

Byl to nepěkný duch, který se před několika roky ozval z Prahy a chtěl zakazovat Slováckům vlastní slovenské překlady ze Shakespeara.

Nikoliv. Slovensko bude národně i státně tím jednotnější s námi, čím více mu bude přáno jeho samostatnosti literární, kulturní, a nejen literární, i správní, církevní, školské.

V Praze bude jen tehdy opravdu silný život ideový a kulturní, bude-li svým samostatným a výrazným životem *co nejbohatším* žít každý, i nejbzdálenější kraj na obvodu české říše.

Nebylo by nic osudnějšího, než kdyby Češi na Slovensku chtěli si hrát na jakési kulturní kolonizátory nebo donášeče kultury. Slovensko jest prastará kulturní země — jeho výtvarná kultura lidová na příklad jest prostě a doslova jedinečná v Evropě, jež nemá sobě rovné, a jeho inteligence vzdělaností nestojí nikterak za inteligenci naší, spíše naopak — a chápu, že Slováci byli by uraženi takovým vystupováním, a *právem* uraženi. Všem, kdož jdou na Slovensko, rád bych zdůraznil, že vstupují na půdu posvěcenou velkou tvorbou, utrpením, prací, herois-

mem minulosti a přítomnosti a že sluší se jim spíše než učiti a opravovat *pozorovati a učiti se*.

Do země Hviezdoslavovy a Štefaníkovy jest třeba vstupovati s hlavou odkrytou. A mluvití šeptem. To z úcty k velkým mrtvým, kteří odtud kdysi vyšli, aby osivali naši novinu v době pro nás zoufalé. Uvědomíme-li si to jasně, pochopíme, že dáme-li i dnes něco Slovensku, splácíme jen nedokonale starý velký dluh. A počty mezi námi budou pak vždycky správné.

O spravedlnost

Tak nadepsal p. Jaroš (Gamma) v České stráži z 10. dubna své námitky proti mému poslednímu feuilletonu ve Venkově, a ovšem ani já nemohu nadepsati své odvetě jiného slova než právě to: neboť opravdu o spravedlnost jako nejvyšší ideu národního života a národního zdraví běží nám oběma.

Oba, p. Jaroš i já, jsme si toho vědomi, a proto když mne p. Jaroš navštívil, aby mně ohlásil, že se obrátí proti mému feuilletonu, dohodli jsme se bez nesnází, že věc prodebatujeme opravdově a věcně, bez polemických výpadů.

Pan Jaroš namítá *dvě věci* proti mé formulí spravedlnosti, která chce *slabým* dáti možnost odčiniti a jedině pro *silné ve zlu* vyhrazuje poslední lék železa a ohně, avšak jen *na jejich žádost*. První z nich: „*neproveditelnost v praxi*“. Podle jeho názoru zvrhlé jidášské duše nikdy by si nevyžádaly ani provazu, ani železa a ohně, nýbrž každého, kdo by jim jich nabídl, by s cynickou ironií odparirovali. Proto podle p. Jaroše musí jim být tyto léky *unuceny* řádnými soudy; tyto osoby musí být právoplatně souzeny, odsouzeny, ztrestány.

Abych tedy začal sedlat koně od okasu, jsem nejprve přesvědčen, že *nedá-li se co v praxi naprosto provést, jest to formule p. Jarošova*; že jest „*neproveditelná*“ *nejprve hmotnou, fyzickou nemožností*.

Vezměme do ruky tužku a počítejme. Pan Jaroš sám praví: „*statistice* (plurál) *křivd napácháno, bezpočtu lidí zmračeno a zničeno...*“ Nuže, vezměme *nejmenší možnou míru* tohoto plurálu a řekněme: pouze 200 000 případů z válečné doby budíž řádně souzeno a rozsouzeno. Co to znamená? Tolik: právní řešení *jediného* takového případu žádá si při nejmenším pět pracovních dní soudcovských, t. j. soudce bude potřebovati alespoň pět dní, aby provedl svědomitě svůj úkol, t. j. přesvědčiti se o vině nebo nevině obžalovaného, rozuměj: prostudoval obžalobu, vyslechl obviněného i žalobce, obeslal a vyslechl svědky i svědky vývodní, opatřil si všechn materiál průkazný, provedl řízení přípravné i průvodní a vynesl rozsudek — pravím: *alespoň* pět dní, neboť ve většině případů, při všech případech složitějších a důležitějších, jimi nevystačí. To by znamenalo tedy při 200 000 případech 1 000 000 pracovních dnů.

Čímž se praví: měly-li by být *alespoň do roka* rozřešeny a skoncovány tyto válečné věci právní a soudní, musilo by na nich pracovati *neustále* den co den, celý rok, svátek nesvátek, neděle všední den, bez prázdnin, bez oddechu a únavy 2 739 soudců. Ale pozor! Jde o věci trestní *velkého* dosahu, kde nestačí jediný soudce, kde jest třeba *tribunálu* soudního, aby se zabezpečil výrok jen poněkud nestranný, tedy *ľří* nebo *pět* soudců. To znamená tedy: 8 217 respektive 13 695 soudců. A což